

Προς μια νέα δημοκρατική Διεθνή

JACQUES DERRIDA, *Πέραν του κοσμοπολιτισμού*, μτφρ. - σημειώσεις Βαγγέλης Μπιστώρης, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2003, σ. 252

Τα επτά αυτόνομα κείμενα που απαρτίζουν το βιβλίο αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα της πρόσφατης εργασίας του Ντεριντά πάνω σε τρέχοντα ηθικά και πολιτικά ζητήματα. Η θεματολογία τους αφορά κυρίως τα κοσμοπολιτικά δικαιώματα των αιτούντων άσυλο, των προσφύγων και των μεταναστών, το νέο διεθνές δίκαιο, τη φιλοξενία, τη ζωικότητα και ανθρωπινότητα, την παγκοσμιοποίηση κ.ά. Και τα επτά κείμενα, καθώς έχουν γραφεί κάτω από συγκεκριμένες πολιτικο-κοινωνικές συνθήκες, φέρουν τα σημάδια της περιστασιακής τους καταγωγής και μαρτυρούν για μια ακόμη φορά τη χαρακτηριστική ετοιμότητα του Ντεριντά — παρά τις εναντίον του κατηγορίες για απάθεια και αδιαφορία — να καταπιάνεται με θέματα μείζονος ηθικής και πολιτικής σημασίας για την εποχή μας. Τα συγκεκριμένα κείμενα αποτελούν απόδειξη ότι η αποδόμηση δεν είναι απλά μια δυσνόητη μέθοδος κειμενικής ανάλυσης, αλλά αποτελεί εργαλείο σαφούς παρέμβασης σε ζητήματα που κυριαρχούνται από ένα μη αποδομήσιμο αίτημα για δικαιοσύνη.

Εκτός από την παρεμφερή τους θεματολογία, τα κείμενα που συναποτελούν το *Πέραν του κοσμοπολιτισμού* διαπερνώνται από μια κοινή λογική. Αυτό στο οποίο ο Ντεριντά αποβλέπει σε μεγάλο μέρος της πρόσφατης εργασίας του θα μπορούσε να περιγραφεί ως μια μορφή γενεαλογίας των εννοιών. Επιλέγει μια έννοια από το πεδίο που περιγράφει ως ευρωπαϊκή ή ελληνο-ρωμαιο-αβρααμική «κληρονομιά» και στη συνέχεια επιδιώκει — μέσω μιας ανάλυσης ταυτόχρονα ιστορικής, διερευνητικής των πλαισίων συγκρότησής της και θεματικής — να εξάγει τη λογική της. Εξετάζοντας το έργο του Ντεριντά των τελευταίων δεκα-

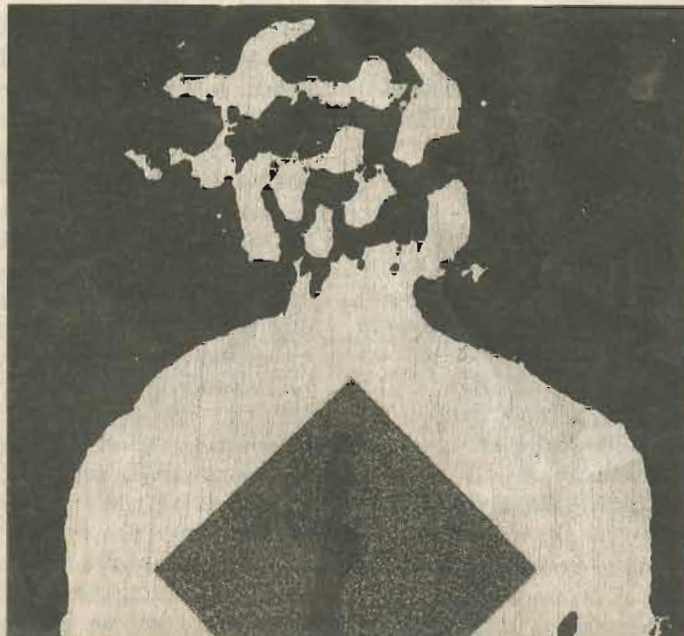
καταφύγιο έναντι των πιέσεων του διωγμού, του εκφοβισμού και της εξορίας. Ο Ντεριντά τοποθετείται απέναντι σε αυτό το σημαντικό και φλέγον ζήτημα, επιλέγοντας την έννοια του «κοσμοπολιτισμού» την οποία η Γαλλία έχει πα-

Του Γεράσιμου ΚΑΚΟΛΥΡΗ

ραδοσιακά υιοθετήσει προκειμένου να διαμορφώσει την αυτο-εικόνα της ως χώρα ανοχής, ανοικτότητας και φιλοξενίας. Όπως συνήθως, βλέπουμε τον Ντεριντά να επιλέγει μια ορισμένη έννοια από τη δυτική κληρονομιά για να καταπιαστεί κριτικά με ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια ενός αριθμού διανοητών — εδώ χαρακτηριστικά της Χάννα Αρεντ και του Καντ — ο Ντεριντά προχωρεί στην εξέταση της λογικής δομής που διέπει τη δυτική εικόνα της έννοιας του κοσμοπολιτισμού. Αποτέλεσμα αυτής της έρευνας είναι ο εντοπισμός μιας διπλής ή αντιθετικής προσταγής εντός της έννοιας του κοσμοπολιτισμού: από τη μια, υπάρχει το αίτημα μιας απροϋπόθετης φιλοξενίας που θα πρέπει να προσφέρει το δικαίωμα του ασύλου σε όλους τους πρόσφυγες και νεοφερμένους· από την άλλη, η φιλοξενία πρέπει να προσφέρεται με προϋποθέ-

ασχολίαστη την ντεριντιανή κίνηση ανάστροφης εννοιών όπως του «κοσμοπολιτισμού» και της «φιλοξενίας» από την ευρωπαϊκή «κληρονομιά», έννοιες πάνω στις οποίες στηρίζεται η ανάλυση που μόλις περιγράψαμε. Δεν γνωρίζουμε πόσο εύκολα μπορεί κανείς να αντλεί από μια παράδοση και να στηρίζεται στο κύρος αυτής της παράδοσης για να θεμελιώσει τις αξίες τις οποίες προτάσσει, επιχειρώντας κατ' αυτό τον τρόπο να υπερκεράσει τη σκόπελο του αντιθεμελιωτισμού του όσο και την απειλή του σχετικισμού, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του το σημαντικό ρόλο που αυτή έχει διαδραματίσει στη διαμόρφωση, για παράδειγμα, της αποικιακής, μετα-αποικιακής και ιμπεριαλιστικής δυτικής συνείδησης. Ο ίδιος ο Ντεριντά, στο *Περί φιλοξενίας* (*De l'hospitalité*) αναφέρεται στη βιβλική ιστορία του Λωτ, για

να δείξει τον τρόπο με τον οποίο το ιδεώδες της φιλοξενίας έρχεται να ταυτιστεί στο πλαίσιο αυτής της παράδοσης με έναν ορισμένο «φαλλογοκεντρισμό». Επίσης, υποψιαζόμαστε ότι το πρόταγμα της έννοιας της «φιλοξενίας» από τον Ντεριντά ως απάντηση στο ζήτημα των δικαιωμάτων των προσφύγων και των μεταναστών μπορεί να αποκρύπτει το μέγεθος της πολιτικής και ηθικής ευθύνης των δυτικών κοινωνιών σε σχέση με το φαινόμενο της προσφυγιάς και της με-

5 1 3 0 9 9

λέντιε είναι, προσκομεί μια ολοκληρή σειρά τετοιων αναλύσεων οι οποίες εστιάζουν σε έννοιες - κλειδιά όπως, π.χ., φιλία, νόμος, δικαιοσύνη, δώρο, φιλοξενία, κοσμοπολιτισμός, συγχώρεση και, πιο πρόσφατα, θανατική ποινή. Η λογική των εννοιών, όπως προκύπτει από την ντεριντιανή ανάλυση, συνήθως παίρνει τη μορφή μιας αντίφασης ή μιας διπλής προσταγής. Μπορούμε να ιχνηλατήσουμε αυτή τη διαδικασία, για παράδειγμα, στο κείμενο «Κοσμοπολίτες όλων των χωρών, ακόμη μια προσπάθεια!». Το κείμενο αποτελεί χαιρετισμό του Ντεριντά στο Διεθνές Κοινοβούλιο των συγγραφέων το 1996. Το έτος αυτό υπήρξε ιδιαίτερα «σκοτεινό» για τη φήμη της Γαλλίας ως τόπου φιλοξενίας και καταφυγίου από την καταπίεση, εξαιτίας της βίαιης επιβολής του νόμου Debret για τους μετανάστες και ειδικά εκείνους χωρίς δικαιώματα παραμονής, τους αποκαλούμενους «χωρίς χαρτιά» («sans papiers»). Σε αυτό το αρκετά φορτισμένο πολιτικό πλαίσιο, το αίτημα του Διεθνούς Κοινοβουλίου των Συγγραφέων ήταν η δημιουργία «ανοιχτών πόλεων» όπου οι πρόσφυγες θα μπορούσαν να βρίσκουν

υπάρχει κάποιος περιορισμός στο δικαίωμα διαμονής. Κάθε δυσκολία της πολιτικής για τη μεταναστευση απορρέει από την αναγκαιότητα μιας διαπραγμάτευσης ανάμεσα στις δύο αυτές προσταγές. Όμως, ο Γάλλος φιλόσοφος αναγνωρίζει την αντιφατική λογική στην καρδιά της έννοιας του κοσμοπολιτισμού, όχι για να παραλύσει την πολιτική δράση αλλά, αντίθετα, για να την καταστήσει επιτρεπτή. Συνεπώς, η λογική της έννοιας της φιλοξενίας συγκροτείται μέσω μιας κίνησης ανάμεσα σε δύο πόλους. Από τη μια, υπάρχει αυτό που ο Ντεριντά αποκαλεί μια «απροϋπόθετη καθαρότητα» η οποία θα μπορούσε να περιγραφεί ως ηθική με το καντιανό νόημα του ηθικού νόμου ή το λεβιναϊκό νόημα της άπειρης υπευθυνότητας. Από την άλλη, υπάρχει η τάξη των δεδομένων συνθηκών – ταυτόχρονα ιστορικών, δικαιοκίων, πολιτικών και κοινωνικών – η οποία θέτει υπό προϋποθέσεις την προσφορά φιλοξενίας.

Η θέση που αναδύεται στο Πέραν του κοσμοπολιτισμού και αντηχεί με αυξανόμενη δύναμη από άκρη σε άκρη στις μελέτες του Ντεριντά των τελευταίων ετών, είναι ότι η υπεύθυνη πολιτική δράση και απόφαση συνίσταται στη διαπραγμάτευση ανάμεσα σε δύο αδιαχώριστες αλλά και μη αναγώγιμες η μια στην άλλη απαιτήσεις. Από τη μια, η πολιτική ή νομική δράση θα πρέπει να σχετίζεται με μια στιγμή απροϋπόθετης ή άπειρης ευθύνης, προκειμένου να μην αναχθεί στις απαιτήσεις της στιγμής· θα πρέπει να βασίζεται σε μια στιγμή καθολικότητας που να υπερβαίνει τις πραγματιστικές απαιτήσεις του συγκεκριμένου πλαισίου. Όμως, από την άλλη, αυτό το απροϋπόθετο, όπως ο Ντεριντά επιμένει, δεν μπορεί, και δεν πρέπει να επικαθορίζει απόλυτα την πολιτική δράση, σαν να ήταν δυνατόν οι αποφάσεις να συνάγονται αλγοριθμικά βάσει αδιαφιλονίκητων ηθικών κανόνων χωρίς να λαμβάνουν υπόψη το κοινωνικο-ιστορικό πλαίσιο. Η δίκαιη πολιτική πράξη απαιτεί ενεργό σεβασμό και για τους δύο πόλους αυτής της έντασης.

Δεν μπορούμε ωστόσο, στο σημείο αυτό, να αφήσουμε

λος» στον οποίο προσφέρεται φιλοξενία δεν είναι αόριστα ο «άλλος». Δεν έρχεται από το πουθενά. Είναι αυτός τον οποίο ο δυτικός άνθρωπος έχει εκμεταλλευτεί επί αιώνες για την οικοδόμηση του «φιλόξενου» οίκου του μέσω αποικιοκρατικών και μετα-αποικιοκρατι-

κών πρακτικών ή και στρατιωτικών επεμβάσεων που διαιωνίζουν τις συνθήκες βίας και ανέχειας.

Τελειώνοντας, θα ήταν σημαντική παράλειψη να μην αναφέρουμε ότι η συγκεκριμένη συλλογή κειμένων, όπως και άλλα κείμενα του Ντεριντά, έχουν πραγματικά ευτυχήσει στα χέρια του Βαγγέλη Μπιτσώρη, τόσο λόγω της εξαιρετικής μετάφρασής τους όσο και λόγω του πλούτου των σημειώσεων που τα συνοδεύουν.

Ο Γεράσιμος Κακολύρης διδάσκει φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο Κρήτης

βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ από το 1885

ΤΖΩΝ ΦΩΟΥΛΣ
Η ερωμένη του Γάλλου υποπλοίαρχου
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Φαίδων Ταμβακάκης

Ο Τζων Φώουλις πέτυχε ταυτόχρονα να πηδάσει ένα γοπητευτικό ειδυήλιο, να αναβιώσει και να κρίνει με επιστημονική συνέπεια μια ιστορική περίοδο, και να οδηγήσει το μυθιστόρημα σε νέους δρόμους. Ένα έξοχο έργο της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
 info@hestia.gr • www.hestia.gr

Πολυμέρης Βόγλης

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

Οι πολιτικοί κρατούμενοι στον εμφύλιο πόλεμο

Μια νέα ματιά στον εμφύλιο πόλεμο και την ιστορία της φυλακής μέσα από την εμπειρία των χιλιάδων ανθρώπων που φυλακίστηκαν και εξορίστηκαν

εκδόσεις
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

e-mail: alexcom@otenet.gr – http://www.alexandria-publ.gr